<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

દાઉદી બોહરા સમુદાય અને અન્યનું કેન્દ્રીય બોર્ડ.

વિરુદ્ધ

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય.

૧૭ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૪

[આર. સી. લાહોટી, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ, શિવરાજ વી. પાટીલ, કે. જી. બાલકૃષ્ણન, બી. એન. શ્રીકૃષ્ણા અને જી. પી. માથુર, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ]

પ્રીસીડન્ટ્સ–સુપ્રીમ કોર્ટની લાર્જર બેન્ચ દ્વારા ઘડવામાં આવેલો કાયદો–એમ ઠરાવવામાં આવે છે, કે ઓછી અથવા સમાન સ્ટ્રેન્થની કોઈપણ સબોર્ડીનેટ બેન્ચ પર બંધનકર્તા છે.

પ્રેક્ટિસ અને પ્રક્રિયા:

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત–લાર્જર બેંચનું બંધારણ–ઠરાવ્યું, તે માત્ર કો–ઇક્વલ સ્ટ્રેન્થની બેન્ચ માટે જ ખુલ્લી રહેશે કે જે અગાઉ લાર્જર બેન્ચને સંદર્ભ આપીને કો–ઇક્વલ સ્ટ્રેન્થની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણ પર પુનર્વિચાર કરી શકે–જો કે, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તી કોઈપણ મામલાને કોઈપણ સ્ટ્રેન્થની કોઈ ચોક્કસ બેન્ચ સમક્ષ મૂકવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે–ન્યાયનો વહીવટ–સુપ્રીમ કોર્ટમાં લાર્જર બેન્ચનું બંધારણ–ભારતની

સર્વોચ્ચ અદાલત–લાર્જર બેંચનું બંધારણ.

સરદાર સ્વેદના તાહેર સૈફુદ્દીન સાહેબ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્યના કેસમાં આ અદાલતની પાંચ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે ૪ ની બહુમતીથી ચુકાદો આપ્યો હતોઃ ૧ બોમ્બે પ્રિવેન્શન ઓફ એક્સ–કોમ્યુનિકેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ બંધારણની સત્તાથી બહાર હતો કારણ કે તે બંધારણની કલમ ૨૬ (બી) નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને કલમ ૨૫ (૨) દ્વારા સાચવવામાં આવ્યો નથી. વર્તમાન અરજી દાખલ કરવામાં આવી છે જેમાં તે નિર્ણય પર પુનર્વિચારણા કરવા અને સામાવાળા–રાજ્યને ઉપરોક્ત કાયદાની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવા માટે આદેશની રીટ જારી કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે.

આ મામલો આ અદાલતની બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે આવ્યો હતો, જેણે રુલ નિસિ' જારી કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. ત્યારબાદ બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓનીન્યાયમૂર્તીશ્રીઓ ખંડપીઠે આ મામલાને સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓનીન્યાયમૂર્તીશ્રીઓ બેન્ચ સમક્ષ સૂચિબદ્ધ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓખંડપીઠે સુનાવણી મોકૂફ રાખી હતી.

સામાવાળા નંબર ૨ એ વર્તમાન વચગાળાની અરજી દાખલ કરીને નિર્દેશ માંગ્યો હતો કે આ બાબતને બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠ સમક્ષ સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવે, જેમ કે આ અદાલતની સામાન્ય પ્રથા હતી.

અરજીનો નિકાલ કરતા, કોર્ટે

ઠરાવ્યું કે ૧. મોટી સંખ્યાની બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયમાં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદો, ઓછી અથવા સમાન સંખ્યાની કોઈપણ અનુગામી બેન્ચ માટે બંધનકર્તા છે. (પી. ૧૩).[૧૦૬૨–એચ]

૨. ઓછા કોરમની બેન્ચ મોટા કોરમની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા કાયદાના

દૃષ્ટિકોણથી અસંમત અથવા જુદા અભિપ્રાયની ન હોઈ શકે. શંકાના કિસ્સામાં નાની કોરમની બેન્ચ માત્ર મુખ્ય ન્યાયાધીશનું ધ્યાન આકર્ષિત કરી શકે છે અને આ મામલાને મોટી કોરમની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવાની વિનંતી કરી શકે છે, કે જે બેન્ચનો નિર્ણય વિચારણા માટે આવ્યો છે. કોઇક્વલ સ્ટ્રેન્થની અગાઉની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા અભિપ્રાયની શુદ્ધતા પર શંકા વ્યક્ત કરવા માટે માત્ર કોઇક્વલ સ્ટ્રેન્થની બેન્ચ માટે જ ખુલ્લો રહેશે, જેના પર આ બાબતને તે બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકી શકાય છે, જેમાં તે બેન્ચ કરતાં મોટી કોરમ હોય, જેણે કાયદાને નિર્ધારિત કરવાનો નિર્ણય સંભળાવ્યો હતો, જેની શુદ્ધતા પર શંકા છે.(પી. ૧૩) [૧૦૬૩–એ–બી]

૩. ઉપરોક્ત નિયમો મુખ્ય ન્યાયાધીશની વિવેકબુદ્ધિને બંધનકર્તા નથી, જેમાં રોસ્ટર ઘડવાની સત્તા નિહિત છે અને જે કોઈ પણ ચોક્કસ બાબતને કોઈ પણ સ્ટ્રેન્થની કોઈ પણ સ્પેશીયલ બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવાનો નિર્દેશ આપી શકે છેઃ અહીં ઉપર નિર્ધારિત નિયમો હોવા છતાં, જો આ બાબત પહેલેથી જ મોટી કોરમની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે આવી હોય અને તે બેન્ચ પોતે જ એવું અનુભવે છે કે ઓછી કોરમની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા કાયદાના દૃષ્ટિકોણમાં સુધારો અથવા પુનર્વિચારણા કરવાની જરૂર છે, તો પછી અપવાદ તરીકે (અને નિયમ તરીકે નહીં) અને તેના દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણોસર, તે કેસની સુનાવણી માટે આગળ વધી શકે છે અને જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં રાખીને ખંડપીઠનું ગઠન કરતા મુખ્ય ન્યાયાધીશના આદેશનો ચોક્કસ સંદર્ભ અને આવી સૂચિબદ્ધતા ને નહિ ગણતા, પ્રશ્નમાં અગાઉના નિર્ણયની ચોકસાઈની તપાસ કરી શકે છે..(પૃ.૧૩–૧૪) [૧૦૬૩–C–D–E]

સરદાર સૈયદના તાહેર સૈફુદ્દીન સાહેબ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય, [૧૯૬૨] સપ. ૨ એસ. સી. આર. ૪૯૬; ભારત પેટ્રોલિયમ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ મુંબઈ શ્રમીક સંઘ, [૨૦૦૧] ૪ એસ. સી. સી. ૪૪૮; પ્રદીપ ચંદ્ર પરિજા વિરુદ્ધ પ્રમોદ ચંદ્ર પટનાયક,

[૨૦૦૨] ૧ એસ. સી. સી. ૧; ચંદ્ર પ્રકાશ વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય [૨૦૦૨] ૪ એસ. સી. સી. ૨૩૪; વિશ્વેશ્વરૈયા આયર્ન એન્ડ સ્ટીલ લિમિટેડ વિરુદ્ધ અબ્દુલ ગની, [૨૦૦૨] ૧૦ એસ. સી. સી. ૪૩૭; આર્ય સમા] એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ વિરુદ્ધ શિક્ષણ નિયામક, દિલ્હી, [૨૦૦૪) ૮ એસ. સી. સી. ૩૦; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ રાઘ સુબીર સિંહ, [૧૯૮૯] ૨ એસ. સી. સી. ૭૫૪; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ હંસોલી દેવી, [૨૦૦૨] ૭ એસ. સી. સી. ૨૭૩ અને શેર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, [૧૯૮૩] ૨ સેકટર ૩૪૪ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

જોન્સ વિરુદ્ધ સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર સોશિયલ સર્વિસીસ, (૧૯૭૨) એસી ૯૪૪બી; રોસ સ્મિથ વિરુદ્ધ રોસ–સ્મિથ, [૧૯૬૩) એસી ૨૮૦; ઇન્ડવકા વિરુદ્ધ ઇન્ડવકા, [૧૯૬૯) એસી ૩૩; સ્ટીડમેન વિરુદ્ધ સ્ટીડમેન, [૧૯૭૬] એસી ૫૩૬; મવર્સ વિરુદ્ધ ડી. પી. પી., (૧૯૬૫) એસી ૧૦૦૧, કેસેલ એન્ડ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ બ્રૂમ, [૧૯૭૫] એસી ૧૦૨૭; હૌટન વિરુદ્ધ સ્મિથ, [૧૯૭૫] એસી ૪૭૬ અને નુલર વિરુદ્ધ ડી. પી. પી., (૧૯૭૩) એસી ૪૩૫, ટાંકવામાં આવ્યા હતા.

૪. જ્યાં સુધી વર્તમાન કેસની વાત છે, ત્યાં સુધી સરદાર સૈયદના તાહિર સૈફુદ્દીન સાહેબના કેસમાં લાર્જર બેન્ચ દ્વારા સુનાવણી માટે અને કન્સ્ટીટ્યુશલ બેન્ચના નિર્ણયની શુદ્ધતા પર શંકા કરવા માટે કોઈ પણ સમયે કોઈ પણ સ્ટ્રેન્થની બેન્ચ દ્વારા કોઈ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો નથી. બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચના આદેશને સંદર્ભના આદેશ તરીકે સમજી શકાતો નથી. કોઈ પણ સમયે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશે આ મામલાને બંધારણીય બેન્ચ અથવા સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવાનો નિર્દેશ આપ્યો નથી.(પૃ. ૧૪) [૧૦૬૩–એફ–જી]

સરદાર સૈયદના તાહેર સૈફુદ્દીન સાહેબ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય, (૧૯૬૨) સપ.૨ એસ. સી. આર. ૪૯૬ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૫. આ કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, આ બાબતને સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની લાર્જર બેન્ચ સમક્ષ નહીં પણ કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેન્ચ (પાંચ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની) સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવી જોઈએ. જો કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેન્ચ સરદાર સૈયદના તાહેર સૈફુદ્દીન સાહેબના કેસમાં નિર્ધારિત કાયદાની શુદ્ધતા પર શંકા કરે તો જ તે સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બનેલી લાર્જર બેન્ચ દ્વારા સુનાવણીની તરફેણમાં અભિપ્રાય આપી શકે છે અથવા એવી અન્ય સ્ટ્રેન્થ કે જે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ રોસ્ટર બનાવવાની પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કરીને રચના કરવા માટે યોગ્ય સમજે. (પૃ. ૧૫) [૧૦૬૩–એચ; ૧૦૬૪–એ–બી]

સરદાર સૈયદના તાહેર સૈફુદ્દીન સાહેબ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય, [૧૯૬૨] સપ.૨ એસસીઆર ૪૯૬, રીફર કરવામાં આવ્યો.

સિવિલ ઓરીજીનલ જ્યુરીડીક્શન : રીટ પિટિશન (સી) નંબર ૭૪૦/૧૯૮૬ માં આઈ. એ. નંબર ૪.

ભારતના બંધારણની કલમ ૩૨ હેઠળ.

અરજદારો માટે સુશ્રી ઇન્દ્રા જયસિંહ, ઉદય યુ. લલિત, સંજીબ સેન, સુશ્રી નંદિની ગોરે, સુશ્રી પ્રજ્ઞા બઘેલ, આર. એન. કરંજાવાલા, સુશ્રી સીમા કૃષ્ણન અને શ્રીમતી માણિક કરંજાવાલા માટે.

સામાવાળા તરફે એફ. એસ. નરીમન, વાય. એચ. મુચાલા, એસ. વી. દેશપાંડે, (એન. પી.), ઇ.એ.કે. બી. પી. પંડ્યા,એચ. એ. અહમદી, અબીઝર.પ્રતિવાદીઓ માટે ઇ. ફૈઝુલ્લાભાઈ, સૈયદ નકવી, એચ. એ. નસીરહેલા, સુશ્રી એચ. ટી. અડવાણી, મુદ્રેકા ઝૈકુદ્દીન, ઇ. આર. કુમાર, ડી. પી. મોહંતી અને પી. એચ. પારેખ.

'મિસ "માટે કે. પરાસરન, શ્રી નારાયણ, ઇ. એ. કે. ફૈઝુલ્લાભાઈ, સંદીપ નારાયણ અને

સુશ્રી અંજલિ ઝા. ઇન્ટરવેનર્સ માટે એસ. નારાયણ એન્ડ કંપની.

કોર્ટનો ચુકાદો મુખ્ય ન્યાયાધીશ આર. સી. લાહોટીએ આપ્યો હતો.

સરદાર સૈયદના તાહેર સૈફુદ્દીન સાહેબ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય [૧૯૬૨] સપ્લિમેન્ટ.(૨) એસ. સી. આર. ૪૯૬, આ અદાલતની પાંચ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે ૪ ની બહુમતી દ્વારા ચુકાદો આપ્યોઃ ૧ કે બોમ્બે પ્રિવેન્શન ઓફ એક્સ–કોમ્યુનિકેશન એક્ટ (૧૯૪૯ નો એક્ટ નં.૪૨) બંધારણની સત્તાથી બહાર હતો કારણ કે તે બંધારણની કલમ ૨૬(બી) નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને કલમ ૨૫(૨) દ્વારા સાચવવામાં આવ્યો નથી. તા.૨૬.૨.૧૯૮૬ ના સરદાર સૈયદના તાહેર સૈફુદ્દીન સાહેબના કેસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર અને વિરોધ કરતા ચુકાદાની માંગ કરતી હાલની અરજી દાખલ કરવામાં આવી છે અને ત્યારબાદ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યને બોમ્બે પ્રિવેન્શન ઓફ એક્સ–કોમ્યુનિકેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ ની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવા માટે આદેશની રીટ જારી કરવામાં આવી છે.

આ મામલો આ અદાલતની બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે આવ્યો હતો, જેઓએ તા.૨૫.૮.૧૯૮૬ ના 'રૂલ નિસિ' જારી કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. તા.૧૮.૩.૧૯૯૪ ના રોજ બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે આ મામલાને સુનાવણી માટે સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે સૂચિબદ્ધ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. તા.૨૦.૭.૧૯૯૪ ના રોજ આ મામલો સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ સમક્ષ આવ્યો હતો, જેણે ૧૯૯૩ ના ડબલ્યુ.પી.નં.૩૧૭ માં નિર્ણયની રાહ જોતા સુનાવણી મોકૂફ રાખી હતી. તા.૨૬.૭.૨૦૦૪ ના રોજ સામાવાળા નં. ૪ વતી દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. આ બાબતને બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે સમક્ષ સૂચિબદ્ધ કરવા માટે નિર્દેશની માંગ કરી હતી. સ્પષ્ટ રીતે, અરજીમાં સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ સમક્ષ બિન–સૂચિબદ્ધ થવા અને તેના બદલે બે કે ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે સૂચિબદ્ધ

કરવા માટે નિર્દેશની માંગ કરવામાં આવી છે, જે આ અદાલતની સામાન્ય પ્રથા છે. અરજીની સામગ્રીમાં ભારત પેટ્રોલિયમ કોર્પોરેશન લિ. વિ. મુંબઈ શ્રમિક સંઘ અને અન્ય. (૨૦૦૧) ૪ એસ. સી. સી. ૪૪૮ માં આ અદાલતના બંધારણીય ખંડપીઠનાં નિર્ણયો પર નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી છે. પછીના ચાર બંધારણીય બેંચના નિર્ણયોમાં અનુસરવામાં આવ્યા હતા, જેમ કે પ્રદીપ ચંદ્ર પરિજા અને અન્ય. વિ. પ્રમોદ ચંદ્ર પટનાયક અને અન્ય. – (૨૦૦૨) ૧ એસ. સી. સી. ૧, ચંદ્ર પ્રકાશ અને અન્ય. વિ. યુ. પી. રાજ્ય , (૨૦૦૨) ૪ એસસીસી ૨૩૪, વિશ્વેશ્વરૈયા આયર્ન એન્ડ સ્ટીલ લિમિટેડ. વિ. અબ્દુલ ગની અને અન્ય. – (૨૦૦૨) ૧૦ એસ. સી. સી. ૪૩૭ અને આર્ય સમાજ એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટ અને અન્ય. વિ. શિક્ષણ નિયામક, દિલ્હી અને અન્ય. – (૨૦૦૪) ૮ એસસીસી ૩૦.

સામાવાળા નં. ૨ વતી કરવામાં આવેલી પ્રાર્થના. અરજદારો દ્વારા વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે કે આ બાબત માત્ર સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ સમક્ષ જ આવવી જોઈએ. અરજદારોના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રીમતી ઈન્દિરા જયસિંહ દ્વારા આઈ. એ. નંબર ૪ માં સમાવિષ્ટ પ્રાર્થનાનો વિરોધ કરવા માટે બે કારણોનો પ્રચાર કરવામાં આવ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે રિટ પિટિશન ખાસ કરીને આ અદાલતના પાંચ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર કરવાની માંગ કરે છે જેમાં 'રૂલ નિસી' જારી કરવામાં આવ્યો છે, આ બાબતની સુનાવણી સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ દ્વારા થવી આવશ્યક છે. આગળ, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળા નં.૨ માટે વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા નિર્ણયો પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. અને આઈએ નંબર ૪ માં ઉલ્લેખિત સાચો કાયદો નિર્ધારિત કરતું નથી.

અમે પક્ષકારો માટે વિદ્વાન **કાઉન્સેલ**ને લાંબા સમય સુધી સાંભળ્યું છે. અમારા મતે,

અરજીમાં સમાવિષ્ટ પ્રાર્થનાને માત્ર આંશિક રીતે જ મંજૂરી આપવી જોઈએ.

ભારત પેટ્રોલિયમ કોર્પોરેશન લિમિટેડના કેસમાં (ઉપરોક્ત) કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો છે કે આ અદાલતની કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠનો નિર્ણય આ અદાલતના બે વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચને બંધનકર્તા બનાવે છે અને જ્યુડીશીયલ ડીસીપ્લીન તેમને તેનું પાલન કરવા માટે ફરજ પાડે છે, તેની શુદ્ધતા વિશેની તેમની શંકાને ધ્યાનમાં લીધા વગર. વધુમાં વધુ, તેઓ આદેશ આપી શક્યા હોત કે આ મામલાની સુનાવણી ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ દ્વારા કરવામાં આવે. કાયદાના આ દ્રષ્ટિકોણને અનુસરીને પ્રદીપ ચંદ્ર પરિજા અને અન્યના કેસમાં (ઉપરોક્ત) આ અદાલત દ્વારા જે જાહેર કરવામાં આવ્યું છે તે મુદ્દાને સમાપ્ત કરે છે. આ કેસની હકીકતો એ હતી કે બે વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની અન્ય એક ચુકાદા સાથે અસંમતિ વ્યક્ત કરી હતી અને આ બાબતને પાંચ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની મોટી ખંડપીઠે રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. કન્સ્ટીટ્યુશનલખંડપીઠે 'જ્યુડીશીયલ ડીસીપ્લીન એન્ડ પ્રોપ્રાઇટી' ના નિયમ તેમજ પૂર્વવર્તી સિદ્ધાંતને પણ ધ્યાનમાં લીધો હતો અને જણાવ્યું હતું કે તે માત્ર એક જ કોરમની બેન્ચ છે જે સમન્વય શક્તિની અન્ય બેન્ચ દ્વારા નિર્ણયની ચોકસાઈ પર સવાલ ઉઠાવી શકે છે, જેમાં આ બાબતને મોટી કોરમની બેન્ચ દ્વારા વિચારણા માટે મૂકી શકાય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, નાની કોરમની બેન્ચ મોટી કોરમની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા દ્રષ્ટિકોણ સાથે અસંમતિ વ્યક્ત કરી શકતી નથી અથવા તેની શુદ્ધતા પર સવાલ ઉઠાવી શકતી નથી. ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા કાયદાનો મત બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ માટે બંધનકર્તા છે અને જો બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ અગાઉના ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચના નિર્ણયને અનુસરવા માટે ઇચ્છુક ન હોય તો તે માટે આવી

અસંમતિ વ્યક્ત કરવી યોગ્ય નથી; તે માત્ર મુખ્ય ન્યાયાધીશને આ બાબતને ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવા વિનંતી કરી શકે છે જે ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ દ્વારા અગાઉ લેવામાં આવેલા કાયદાના દૃષ્ટિકોણ સાથે સહમત અથવા અસંમત હોઈ શકે છે. પહેલેથી જ નોંધ્યું છે તેમ આ દ્રષ્ટિકોણને અહીં ઉપર ઉલ્લેખિત ઓછામાં ઓછી ત્રણ અનુગામી કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેંચો દ્વારા અનુસરવામાં આવ્યો છે અને તેનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે.

અરજદારોના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રીમતી ઇન્દ્ર જયસિંહે રજૂઆત કરી હતી કે ઉપરોક્ત ચાર કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેંચો દ્વારા લેવામાં આવેલા કાયદાનો મત અસ્પષ્ટ છે અને ભારત સંઘ અને બીજા વિ. એસ. એલ. આર. એસ. વગેરે દ્વારા રઘુબીર સિંહ (મૃત)# (૧૯૮૯) ૨ એસ. સી. સી. ૭૫૪ માં કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેન્ચ દ્વારા આ અદાલતના અગાઉના નિર્ણય જેટલો સાચો કાયદો નથી. વિપરીત દ્રષ્ટિકોણ ધરાવે છે અને અગાઉનો નિર્ણય હોવાથી તે પછીની બેંચો માટે બંધનકર્તા હતો. અમે વિદ્વાન વરિષ્ઠ કાઉન્સેલની રજૂઆત સાથે સહમત નથી કે સામાવાળા માટે વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા ઉલ્લેખિત નિર્ણયો નં.૨/અરજદાર ઇન્ક્યુરિયમ મુજબ છે. તેમણે યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને બીજા વી. એસ. હંસોલી દેવી અને અન્ય. #(૨૦૦૨) ૭ એસ. સી. સી. ૨૭૩ માં બંધારણીય બેન્ચના નિર્ણય પર પણ આધાર રાખ્યો છે. જેમાં બંધારણીય ખંડપીઠે અગાઉના ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે આપેલા નિર્ણય સાથે અસંમતિ વ્યક્ત કરતા બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે આપેલા સંદર્ભની સુનાવણી કરી હતી.

ચંદ્ર પ્રકાશ અને અન્યના કેસમાં બંધારણીય બેન્ચ. વી. એસ. યુ. પી. અને બીજા #(૨૦૦૨) ૪ એસ. સી. સી. ૨૩૪ એ પરિજાના કેસમાં નિર્ધારિત કાયદાને ધ્યાનમાં

લીધો અને ભારત સંઘ અને બીજાવી. એસ. એલ. આર. એસ. વગેરે દ્વારા રઘુબીર સિંહ (મૃત)માં નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રીમતી ઇન્દ્ર જયસિંહે તેના પર આધાર રાખ્યો અને પછી પરિજાના કેસમાં લેવામાં આવેલા દ્રષ્ટિકોણનો પુનરોચ્ચાર કર્યો. પેર ઇનક્યુરિયમનો અર્થ એ છે કે અગાઉના બંધનકર્તા નિર્ણયની અજ્ઞાનતા દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્ણય જેમ કે તેનો પોતાનો અથવા કોઓર્ડીનેટ અથવા ઉચ્ચ અધિકારક્ષેત્રની અદાલતનો નિર્ણય અથવા કાયદાની શરતો અથવા કાયદાનું બળ ધરાવતા નિયમની અજ્ઞાનતા. અગાઉના બંધનકર્તા પૂર્વવર્તીનો ચોક્કસ સંદર્ભ આપતો ચુકાદો સાચો હોઈ શકે છે અથવા ન પણ હોઈ શકે પરંતુ તેને ઇન્ક્યુરિયમ મુજબ ન કહી શકાય. એ વાત સાચી છે કે રઘુબીર સિંહનો કેસ ચંદ્ર પ્રકાશ અને બીજાના કેસ સિવાય અન્ય કોઈ કેસમાં મોકલવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ ચંદ્ર પ્રકાશ અને બીજાના કેસમાં રઘુબીર સિંહનો કેસ અને પરિજાનો કેસ બંનેને મોકલવામાં આવ્યો હતો અને તેના પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને પછી પરિજાનો કેસ અનુસરવામાં આવ્યો હતો. તેથી પરીજાનો કેસ જે શ્રેણીબદ્ધ કેસો સાથે સંબંધિત છે તેમાં લેવામાં આવેલા કાયદાના દૃષ્ટિકોણને ઇન્ક્યુરિયમ મુજબ ન કહી શકાય.

રઘુબીર સિંહ (મૃત) એલ. આર. ના કેસમાં માં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ પાઠકે ધ્યાન દોર્યું હતું કે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદામાં સુસંગતતા અને નિશ્ચિતતાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે આદર્શ શરત એ હશે કે સમગ્ર અદાલતે કાયદાના પ્રશ્નો નક્કી કરવા માટે તમામ કેસોમાં બેસવું જોઈએ, જેમ કે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવે છે. તેમ છતાં, ન્યાયમૂર્તીશ્રીએ નોંધ્યું હતું કે, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતનું ધ્યાન ખેંચવાની માંગ કરતા કાર્યની માત્રાને ધ્યાનમાં રાખીને, વ્યવહાર અને સગવડના સામાન્ય નિયમ તરીકે તે જરૂરી હોવાનું જણાયું છે કે અદાલતે એવા

ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બનેલી ડિવીઝનમાં બેસવું જોઈએ જેમની સ્ટ્રેન્થ સ્ટેટ્યુટરી મેન્ડેટ ની જરૂરિયાતો દ્વારા, તેની સાથે સંબંધિત કોઈપણ વૈધાનિક આદેશ સહિત કેસની પ્રકૃતિ દ્વારા અને મુખ્ય ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓ સાથેના આવા અન્ય વિચારણાઓ દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે, જેમાં આવી સત્તા પરંપરા દ્વારા સોંપવામાં આવે છે, તે સૌથી વધુ યોગ્ય લાગે છે. કંસ્ટીટ્યુશનલ બેંચે બંધનકર્તા પ્રીસીડંટ્સના સિદ્ધાંતની પુષ્ટિ કરી કારણ કે તે ન્યાયિક નિર્ણયોમાં નિશ્ચિતતા અને સુસંગતતાને પ્રોત્સાહન આપવાની યોગ્યતા ધરાવે છે, અને વ્યક્તિઓને તેમની રોજિંદી બાબતોનો ભાગ બનતા વ્યવહારોના પરિણામોની ખાતરી આપવા ઉપરાંત કાયદાના જૈવિક વિકાસને સક્ષમ બનાવે છે.

વધુમાં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ પાઠક દ્વારા આદેશ કરતા કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેંચે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે પ્રશ્ન એ નથી કે શું સુપ્રીમ કોર્ટ તેના પોતાના અગાઉના નિર્ણયોથી બંધાયેલી છે; પ્રશ્ન એ હતો કે કયા સંજોગોમાં અને કઈ મર્યાદામાં અને કઈ રીતે સર્વોચ્ચ અદાલતે તેના પોતાના ચુકાદાઓને ઉલટાવી દેવા જોઈએ. અમારા મતે, ન્યાયમૂર્તિશ્રીના મનમાં જે કામ ચાલી રહ્યું હતું તે એ હતું કે દેશની સર્વોચ્ચ અદાલત હોવાને કારણે, આ અદાલત પોતાના અગાઉના નિર્ણયોથી બંધાયેલી ન હોવાનું અનુભવવા માટે ખુલ્લી હતી કારણ કે જો તેને મંજૂરી આપવામાં નહીં આવે, તો ન્યાયમૂર્તી દ્વારા બનાવેલા કાયદાનો માર્ગ અને બંધારણીય ન્યાયશાસ્ત્રનો વિકાસ અટકી જશે. જો કે, બંધનકર્તા પ્રીસીડન્ટ્સના સિદ્ધાંતને મંજૂરી આપી શકાઇ ન હતી. ડૉ. એલન પેટરસનના લો લોર્ડ્સ (પૃ.૧૫૬–૧૫૭), તેમના આધિપત્યમાં લોર્ડ રીડ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા કેટલાક માપદંડોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. અહીં ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોનું પુનઃઉત્પાદન કરવું ઉપયોગી થઈ શકે છેઃ.....

(૧) ૧૯૬૬ના પ્રેક્ટિસ સ્ટેટમેન્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ સાવચેતીપૂર્વક થવો જોઈએ ('ઉપયોગ સાવચેતીપૂર્વક' માપદંડ) (જોન્સ વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર સોશિયલ સર્વિસીસ, ૧૯૭૨ એસી ૯૪૪,૯૬૬).

(૨) જો આવું કરવાથી એવા લોકોની કાયદેસરની અપેક્ષાઓને ઠેસ પહોંચે કે જેમણે કરાર અથવા સમાધાનમાં પ્રવેશ કર્યો હોય અથવા અન્યથા તે નિર્ણયની માન્યતા ('કાયદેસરની અપેક્ષાઓ' માપદંડ) (રોસ સ્મિથ વિ. રોસ–સ્મિથ, ૧૯૬૩ એસી ૨૮૦,૩૦૩ અને ઇન્ડીકા વિ. ઇન્ડીકા, [૧૯૬૯) એસી ૩૩, ૬૯) પર આધાર રાખીને તેમની બાબતોનું નિયમન કર્યું હોય તો નિર્ણયને નકારી કાઢવો જોઈએ નહીં..

(૩) કાયદાઓ અથવા અન્ય દસ્તાવેજોના નિર્માણના પ્રશ્નોને લગતા નિર્ણયને દુર્લભ અને અપવાદરૂપ કિસ્સાઓ ('બાંધકામ' માપદંડ) (જોન્સ કેસ (ઉપરોક્ત))

(૪) (એ) (સ્ટેડમેન વિ. સ્ટેડમેન, ૧૯૭૬ એસી ૫૩૬, ૫૪૨સી) સિવાય નકારી કાઢવો જોઈએ નહીં. (બી) જો આવું કરવા માટે કાયદામાં વ્યાપક સુધારાનો ભાગ હોવો જોઈએ તેવા ફેરફારનો સમાવેશ થતો હોય તો નિર્ણયને નકારી કાઢવો જોઈએ નહીં. આવા ફેરફારો 'સમગ્ર ક્ષેત્રના વ્યાપક સર્વેક્ષણને અનુસરીને કાયદા દ્વારા' શ્રેષ્ઠ રીતે કરવામાં આવે છે ('વ્યાપક સુધારાની જરૂરિયાત' માપદંડ) (માયર્સ વિ. ડી. પી. પી., [૧૯૬૫] એસી ૧૦૦૧,૧૦૨૨; કેસેલ એન્ડ કંપની.લિ. વિ. બ્રૂમ, ૧૯૭૨ એસી ૧૦૨૭,૧૦૮૬; હૌટન વિ. સ્મિથ, ૧૯૭૫ એસી ૪૭૬,૫૦૦).

(૫) નિશ્ચિતતાના હિતમાં, નિર્ણયને માત્ર એટલા માટે નકારી કાઢવો જોઈએ નહીં કારણ કે લો લોર્ડ્સ માને છે કે તેનો નિર્ણય ખોટો હતો.આવા પગલાને યોગ્ય ઠેરવવા માટે કેટલાક વધારાના કારણો હોવા જોઈએ ('પૂર્વવર્તી માત્ર ખોટો' માપદંડ) (નુલર વિ. ડી. પી. પી., ૧૯૭૩ એસી ૪૩૫,૪૫૫).

(૬) જો તે વ્યવહારમાં આટલી મોટી અનિશ્ચિતતાનું કારણ બને છે કે પક્ષકારોના **કાઉન્સેલ્સ** કોઈ સ્પષ્ટ સંકેત આપવામાં અસમર્થ હોય કે અદાલતો કાયદાને કેવો રાખશે ('અનિશ્ચિતતામાં સુધારો' માપદંડ), (જોન્સ કેસ (ઉપરોક્ત)); ઓલ્ડએન્ડોર્ફ (ઇ. એલ.) & કંપની. ગેમ્બએચ વિ. ટ્રેડેક્સ એક્સપોર્ટ એસએ, ૧૯૭૪ એસી ૪૭૯,૫૩૩,૫૩૫:(૧૯૭૨) ૩ તમામ ER ૪૨૦)

(૭) જો કોઈ વ્યાપક મુદ્દા અથવા સિદ્ધાંતના સંબંધમાં તેને ન્યાયી અથવા સમકાલીન સામાજિક પરિસ્થિતિઓ અથવા જાહેર નીતિની આધુનિક વિભાવનાઓ ('અન્યાયી અથવા જૂની' માપદંડ) (જોન્સ કેસ (સુપ્રા)); કોનવે વિ. રિમર, (૧૯૬૮) એસી ૯૧૦, ૯૩૮) સાથે સુસંગત ગણવામાં ન આવે તો નિર્ણયને નકારી કાઢવો જોઈએ.

સ્ટેર ડિસિસિસના સિદ્ધાંતનો પણ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો. ન્યાયમૂર્તીશ્રી શેર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, (૧૯૮૩) ૨ એસ. સી. સી. ૩૪૪ નો ઉલ્લેખ કરીને અવલોકન કર્યું હતું કે, અદાલત સુવિધા માટે બે અને ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ડિવિઝનમાં બેસે છે, પરંતુ જો બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ડિવિઝન બેન્ચ ત્રણની ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણયોને ઓવરરુલ કરવાનું શરૂ કરે તો તે અયોગ્ય રહેશે. આવું કરવું માત્ર શિસ્તના શાસન અને બંધનકર્તા પૂર્વવર્તીઓના સિદ્ધાંત માટે જ હાનિકારક નહીં હોય, પરંતુ તે કાયદાના મુદ્દાઓ પરના નિર્ણયોમાં અસંગતતા તરફ દોરી જશે; કાયદાના વિકાસમાં સુસંગતતા અને નિશ્ચિતતા અને તેની સમકાલીન સ્થિતિ બંને તાત્કાલિક નુકસાનકારક રહેશે.

રઘુબીર સિંહ અને અન્યના કેસમાં (ઉપરોક્ત), બે વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની

ખંડપીઠે અનુક્રમે બે અને ત્રણ સભ્યોની કોરમની બે ખંડપીઠે અગાઉ નક્કી કરેલા પ્રશ્નોના પુનર્વિચાર માટે મોટી ખંડપીઠે સંદર્ભ આપ્યો હતો. ત્યારબાદ બંધારણીય ખંડપીઠે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે આવા સંદર્ભ પર બંધારણીય ખંડપીઠે આ મામલાની સુનાવણી કરી શકે છે. એ નોંધવું યોગ્ય છે કે રઘુબીર સિંહ અને અન્યના કેસમાં કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠે ક્યાંય પણ બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે આપેલા નિર્ણય સાથે અસંમત થઈને કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠે સીધો સંદર્ભ આપવાની પ્રથા અને ઔચિત્યને મંજૂરી આપી નથી. તેનાથી વિપરીત, કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠે પોતે નિર્ણય માટે ઉદ્ભવતા મુદ્દાની સુનાવણી કરવા માટે વલણ અનુભવ્યું હતું અને તેથી આ બાબતને ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠને પરત મોકલવાની જરૂર હોવાનું માન્યું ન હતું. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને બીજા વિ. હંસોલી દેવી અને અન્ય, (૨૦૦૨) ૭ એસસીસી ૨૭૩ માં પણ આવી જ સ્થિતિ હતી. તેમાં કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠે ન્યાયિક શિસ્ત અને ઔચિત્યના સિદ્ધાંતનો પુનરોચ્ચાર કર્યો છે, જેમાં માંગ કરવામાં આવી છે કે બે વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે આપેલા નિર્ણયનું પાલન કરવું જોઈએ અને જો બે વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે આવું ન કરવાનું વલણ રાખ્યું હોય તો તેને અપનાવવા માટેનો યોગ્ય માર્ગ હશે (૧) આ બાબતને તેની સમક્ષ ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠને રીફર કરવી, અને (૨) તે અગાઉના ચુકાદા સાથે શા માટે સહમત ન થઈ શકે તેના કારણો નક્કી કરવા. કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠે તારણ કાઢ્યું હતું કે, "જો ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠ પણ આ નિષ્કર્ષ પર આવે કે ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે અગાઉ આપેલો ચુકાદો ખોટો છે, તો પાંચ વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે તેનો સંદર્ભ આપવો જોઈએ". કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠે ખૂબ જ સ્પષ્ટ રીતે તારણ કાઢ્યું છે અને નોંધ્યું છે કે, "બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠે વર્તમાન કેસમાં જે સંદર્ભ આપ્યો હતો તે જ અયોગ્ય હતો". જો કે, કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠે ત્યારબાદ અવલોકન કર્યું હતું કે સામેલ

પ્રશ્નની મોટી સંખ્યામાં કેસોને અસર કરતી ખૂબ જ વ્યાપક અસરો હોવાથી, તે બાબતને વિચારણા માટે ત્રણ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની ખંડપીઠને પાછા મોકલવાને બદલે સંદર્ભિત પ્રશ્નોના જવાબ આપવાનું યોગ્ય માન્યું હતું. પ્રદીપ ચંદ્ર પરિજા (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના ચુકાદાને અનુસરવામાં આવ્યો હતો. આમ, હંસોલી દેવીના કેસમાં કન્સ્ટીટ્યુશનલ ખંડપીઠે જે માર્ગ અપનાવ્યો હતો તે એક અપવાદ હતો અને નિયમ ન હતો.

પક્ષકારો માટે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને કાળજીપૂર્વક ધ્યાનમાં લીધા પછી અને ઉપરોક્ત નિર્ણયોમાં કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેંચો દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાની તપાસ કર્યા પછી, અમે નીચેની શરતોમાં કાનૂની સ્થિતિનો સારાંશ આપવા માંગીએ છીએઃ.....

(૧) મોટી સ્ટ્રેન્થની બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયમાં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદો ઓછી અથવા કો–ઇક્વલ સ્ટ્રેન્થની કોઈપણ અનુગામી બેન્ચ માટે બંધનકર્તા છે.

(૨) ઓછી કોરમની બેન્ચ મોટી કોરમની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા કાયદાના દ્રષ્ટિકોણની શુદ્ધતા પર શંકા કરી શકતી નથી. શંકાના કિસ્સામાં ઓછી કોરમની બેન્ચ માત્ર મુખ્ય ન્યાયાધીશનું ધ્યાન આકર્ષિત કરી શકે છે અને જે બેન્ચનો નિર્ણય વિચારણા માટે આવ્યો છે તેના કરતાં વધુ કોરમની બેન્ચ સમક્ષ આ મામલાને સુનાવણી માટે મૂકવાની વિનંતી કરી શકે છે. તે માત્ર સહકારી બેન્ચ માટે જ ખુલ્લું રહેશે. કો–ઇક્વલ સ્ટ્રેન્થના અગાઉના બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા દ્રષ્ટિકોણની શુદ્ધતા પર શંકા કરતા અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવા માટે ઇક્વલ સ્ટ્રેંથ, જેના પર આ બાબતને તે બેન્ચ સમક્ષ

સુનાવણી માટે મૂકી શકાય છે, જેમાં તે બેન્ચ કરતાં મોટી કોરમ હોય, જેણે કાયદાની શુદ્ધતા અંગે શંકા વ્યક્ત કરતા નિર્ણયની ઘોષણા કરી હોય.

(૩) ઉપરોક્ત નિયમો બે અપવાદોને આધીન છેઃ (i) ઉપરોક્ત નિયમો મુખ્ય ન્યાયાધીશની વિવેકબુદ્ધિને બંધનકર્તા નથી, જેમાં રોસ્ટર ઘડવાની સત્તા નિહિત છે અને જે કોઈ પણ ચોક્કસ બાબતને કોઈ પણ સ્ટ્રેન્થની કોઈ ચોક્કસ બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે; અને

((૨) અહીં ઉપર નિર્ધારિત નિયમો હોવા છતાં, જો આ બાબત પહેલેથી જ મોટી કોરમની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે આવી હોય અને તે બેન્ચ પોતે જ અનુભવે છે કે ઓછી કોરમની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા કાયદાના દૃષ્ટિકોણમાં સુધારો અથવા પુનર્વિચારણા કરવાની જરૂર છે, જે અભિપ્રાય શંકાસ્પદ છે, તો પછી અપવાદ (અને નિયમ તરીકે નહીં) દ્વારા અને કારણોસર તે કેસની સુનાવણી માટે આગળ વધી શકે છે અને ચોક્કસ સંદર્ભની જરૂરિયાત અથવા બેન્ચ અને આવી સૂચીની રચના કરતા મુખ્ય ન્યાયાધીશના આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રશ્ન હેઠળના અગાઉના નિર્ણયની ચોકસાઈની તપાસ કરી શકે છે. રઘુબીર સિંહ એન્ડ ઓર્સ અને હંસોલી દેવી એન્ડ ઓર્સ (સુપ્રા) માં આવી સ્થિતિ હતી.

જ્યાં સુધી વર્તમાન કેસની વાત છે, ત્યાં સુધી સરદાર સૈયદના તાહેર સૈફુદ્દીન સાહેબના કેસ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં લાર્જર બેન્ચ દ્વારા સુનાવણી માટે અને કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેન્ચના નિર્ણયની શુદ્ધતા પર શંકા કરવા માટે કોઈ પણ સમયે કોઈ પણ સ્ટ્રેન્થની બેન્ચ દ્વારા કોઈ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો નથી. બે ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ

દ્વારા તારીખ ૧૮.૩.૧૯૯૪ ના આદેશને સંદર્ભના આદેશ તરીકે સમજી શકાતો નથી. કોઈ પણ સમયે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશે આ મામલાને કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેન્ચ અથવા સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવાનો નિર્દેશ આપ્યો નથી.

આ કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, અમે સંતુષ્ટ છીએ કે આ બાબતને સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની લાર્જર બેન્ચ સમક્ષ નહીં પણ કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેન્ચ (પાંચ ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની) સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવી જોઈએ. જો કન્સ્ટીટ્યુશનલ બેન્ચ સરદાર સૈયદના તાહેર સૈફુદ્દીન સાહેબના કેસ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત કાયદાની શુદ્ધતા પર શંકા કરે તો જ તે સાત ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓની બનેલી લાર્જર બેન્ચ દ્વારા સુનાવણીની તરફેણમાં અભિપ્રાય આપી શકે છે અથવા એવી અન્ય સ્ટ્રેન્થ કે જે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ રોસ્ટર બનાવવાના પોતાના પાવરનો ઉપયોગ કરીને રચના કરવા માટે યોગ્ય લાગે.

તે મુજબ હુકમ કર્યો.

એલ.એ.નં.૪ ફેસલ કર્યો.

આઇ.એ.નં.૪ ફેસલ કર્યો.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in

his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.